

Nr 367.

Av herr **Mellén m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende m. m.

I proposition nr 206 föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lagar om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende, om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ utsökningslagen samt angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

Lagen om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende giver Kungl. Maj:t befogenhet att beträffande stad, i vars rådhusrätt icke sitta minst tre lagfarna ledamöter — dock med undantag av residensstäderna — när borgmästaretjänsten är ledig, även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga, såframt Kungl. Maj:t efter verkställd utredning finner vissa i lagen angivna förutsättningar föreligga. Lagförslaget utgör en konsekvens av riksdagens beslut nästföregående år ifråga om godkännande av vissa huvudgrunder för en blivande rättegångsreform.

De städer, som kunna ifrågakomma att med stöd av den föreslagna lagen tvångsvis förläggas under landsrätt, utgöra till antalet 53. De representera i många avseenden skilda typer. Det behöver härutinnan endast erinras om skillnaden i storlek. Den minsta av de berörda städerna, Trosa, har endast 800 invånare, under det att den största, Västervik, har 12,611.

Departementschefen erinrar om, att riksdagen i principbeslutet uttalat, att åtgärder *snarast* borde vidtagas för att möjliggöra att staten efter hand måtte få övertaga rättsskipningen uti ifrågavarande städer. I sammanhang härmed bör emellertid också erinras om att riksdagen uttryckligen förbehållit sig att *förutsättningslöst* pröva de nya synpunkter, som under det fortsatta lagstiftningsarbetet kunna framkomma.

Vid principbetänkandets behandling i riksdagen gjordes från juristhåll kraftigt gällande, att man gick för långt, då man under tvångsförläggningen inbegrep även de städer, i vilkas rådhusrätter två lagfarna ledamöter funnos. Vid dessa rådhusrätter vore, framhölls det, göromålen säkerligen så pass omfattande att där anställda domare kunde vidmakthålla kunskaper och intresse för

rättsskipningen. Detsamma vore sannolikt även förhållandet med åtskilliga städer, som hade endast en lagfaren ledamot i sin rådhusrätt. Av rättsstatistiken syntes nämligen framgå, att i flera dylika städer handlades rättegångsmål till större antal än som förekomme i mindre domsagor.

I anslutning härtill vilja vi såsom vår bestämda mening framhålla, att, även om det skulle anses nödigt att med hänsyn till den förestående processreformen förlägga de minsta städerna under landsrätt, sådan åtgärd icke bör mot deras vilja vidtagas med åtskilliga av de städer som nu äro ifråga. Var gränsen skall dragas kan vara vanskligt att bestämma. Avgörande härutinnan torde böra träffas först efter närmare undersökning och efter inhämtande av respektive städers yttrande.

Då processkommissionen föreslog avveckling av städernas särskilda rättsskipning utom beträffande de största städerna, skedde det under återopande av att den domstolsorganisation, som processkommissionen tillämnade landet i dess helhet, komme att garantera synnerligen arbetsdugliga och högt kvalificerade underdomstolar. Dessa skulle nämligen bestå av tre ordinarie befattningshavare i domareställning, en lagman och två rådmän, mellan vilka arbetet skulle fördelas, vartill komme två ordinarie sekreteraretjänster, motsvarande de nuvarande förste- och andre-notariebefattningarna. Huvudsakligen av ekonomiska skäl har man sedan gång på gång nödgats göra avprutningar i fråga om anspråken på underrätternas kvalitet, och slutligen har riksdagen i principbeslutet i grund och botten nödgats godtaga våra lantdomstolar, sådana de nu äro, endast med den skillnaden, att förste-notarien skall benämnas sekreterare och givas i vissa avseenden ökade befogenheter. Vid övervägande av den inverkan, som denna avsevärda reduktion av anspråken måste antagas medföra i fråga om lantdomstolarnas kapacitet, gör man sig ganska osökt den frågan: Kommer verkligen en indragning av stadsdomstolarna i den omfattning, som nu är ifrågasatt, att för samtliga vederbörande städer medföra en *bättre* rättsskipning än den de nu hava?

Riksdagens oftanämnda principbeslut, i vad det rörde avvecklingen av städernas domstolar, tillkom, enligt vad det senare visat sig, såsom en fullkomlig överraskning för de ifrågavarande städerna. Även om de allra minsta städerna kunna påstås hava bort vara tillräckligt varskodda om det öde, som väntade dem, så kan det bestämt påstås, att de större bland dem på grund av den utveckling, frågan om de allmänna underdomstolarnas organisation under tiden fått, hade anledning att känna sig vara i ganska trygg besittning av sina domstolar.

Enligt vår uppfattning har riksdagen vid fattandet av sitt principbeslut icke kunnat mena, att åtgärderna för statens övertagande av städernas rättsskipning vore så brådskande, att icke de berörda städerna skulle kunna beredas tillfälle att yttra sig.

Städerna hava också på ett synnerligen kraftigt sätt gjort gällande anspråk på att bliva i saken hörda, innan definitivt utslag fälles. Då departementschefen gent emot detta anspråk gör gällande, att städerna flera gånger givit sin mening tillkänna, nödgas han tillägga, att detta skett »i olika samman-

hang». Ja, det är just här felet ligger, såsom Svenska stadsförbundets styrelse i sitt yttrande över 1931 års sakkunniges utkast närmare utvecklar. Städerna hava visserligen på tidigare stadier haft flera tillfällen att uttala, att de önska behålla sina på urgamla privilegier baserade domstolar, tillfällen, som de också i allmänhet väl begagnat, men vad de nu såsom sin oavvisliga rätt särskilt kräva är att få yttra sig rörande sättet och villkoren för tvångsförläggningens genomförande.

Även om man, i likhet med departementschefen, anser, att några nya synpunkter »ej stå att vinna genom städernas hörande», så synes det vara med både god ordning och rättvis hänsyn förenligt, att städerna i en sak, som för dem uppenbarligen är både en hjärteangelägenhet och en verklig livsfråga, få helt och fullt giva sina meningar tillkänna.

Det har av städerna framhållits, att då dels ridderskapet och adeln samt dels prästeståndet vid representationsreformen enligt 114 § regeringsformen förbehöllo sig, att Konungen och riksdagen icke skulle äga att upphäva eller ändra de båda nämnda ständens privilegier utan medgivande av adelsmötet, resp. kyrkomötet, så vore det från städernas sida ett synnerligen anspråkslöst krav, att de beträffande den ifrågasatta indragningen av borgerskapets privilegier åtminstone finge tillfälle att *yttra* sig, innan riksdagen definitivt överlämnade åt Kungl. Maj:t att helt på egen hand förfoga över städernas intressen.

Departementschefen uttalar: »I lagen bör *tydligt* angivas, under vilka förutsättningar beslut mot stadens vilja kan fattas om rådhusrättens upphörande». Det nu framlagda lagförslaget företer i mycket väsentliga avseenden skiljaktigheter mot det av 1931 års sakkunniga upprättade förslaget. Det ovan återgivna uttalandet, att lagförslag icke antages kunna ytterligare förbättras eller förtydligas genom anvisningar från städernas förtroendemän, vittnar om ett ganska stort självförtroende men bekräftas sålunda knappast av redan vunna erfarenheter. Då den kritik, som kom de sakkunnigas förslag till del, kunde ha en så kraftig verkan, som den faktiskt haft, så synes det vara all anledning att antaga, att det nu föreliggande lagförslaget kan genom fortsatt kritisk granskning vinna en ännu högre grad av fulländning.

Det bör bemärkas, att icke ens de sakkunnigas utkast varit föremål för yttrande av städerna, d. v. s. av deras fullmäktige, utan endast av ett ombudsmöte, som av Svenska stadsförbundet efter samråd med departementschefen hölls i Stockholm den 5 nästlidne december. Det är omvittnat, att städernas ombud härvid endast hade högst 5 dagar på sig att sätta sig in i såväl förevarande spörsmål som det därmed intimt sammanhängande, men om möjligt ännu mera svårbedömliga spörsmålet om lagstiftningen rörande magistratsbestyrens ombesörjande i stad utan magistrat. De sakkunnigas remisskrivelser till vederbörande departementschefer äro nämligen dagtecknade den 27 november 1931 och blevo därefter tryckta och distribuerade; varpå städernas ombudsmöte, såsom nyss nämndes, hölls redan den 5 december. Här föreligger tydligen ett skol-exempel i fråga om huru en viktig fråga *icke* bör behandlas.

Liksom redan de sakkunnigas utkast bär vittne om att vara tillkommet i mycket stor hast — de sakkunniga tillsattes också så sent som den 11 septem-

ber 1931 — så är behandlingen av hela saken präglad av en brådska, som ingalunda är på sin plats, då det gäller livsfrågor för ett stort antal samhällen, vilka, såsom vi förut framhållit, haft befogad anledning att fordra särskild hänsyn från statsmakternas sida. Vid ett nytt möte den 11 mars hava städerna starkt framhållit ovannämnda synpunkter.

Departementschefen har såsom skäl för att nu förevarande lagstiftningsfråga skulle vara så ytterligt brådskande anfört, att borgmästaretjänsterna f. n. äro lediga i fem städer. Vi kunna verkligen icke finna, att detta skäl är på något sätt bindande. Det har ju ofta hänt och ofta måst inträffa, att både domaretjänster och andra tjänster under ett eller annat år hållits vakanta, då omreglering av tjänsterna tillämnats. Uppenbarligen anse sig icke heller de fem städerna själva vara i någon som helst nöd, då de samtliga med en sällspord inre enighet instämt i kravet på anstånd med förevarande frågas avgörande i och för städernas hörande. En annan sak är, att det för städerna i gemen är ett önskemål, att frågan om deras rättsskipning och förvaltning ej utöver vad som är nödigt hålles svävande. Häre instämman helt visst i första hand städerna själva utan att därför kunna eftergiva på kravet att i vanliga former få påverka frågornas avgörande.

Förevarande spörsmål är icke allenast en rättsskipningsfråga utan också i mycket hög grad en fråga av ekonomisk innebörd såväl för städerna som för staten. 1931 års sakkunniga hava, enligt vad som upplyses i Bilaga B till propositionen nr 207, verkställt en undersökning i fråga om de kostnader, som kunna antagas drabba de särskilda städerna genom de förändringar i förvaltningen och i fråga om magistratsbestyrens utförande, som bliva nödiga genom landsrättsförläggningen. De sakkunniga uppgiva, att de kommit till det resultatet, att landsrättsförläggningen komme att medföra besparingar för samtliga städer utom en (Mariefred). Någon närmare redogörelse för *huru* beräkningarna utförts, lämnas dock icke vare sig i förevarande proposition eller i propositionen nr 207. Från städernas sida har gjorts gällande, att beräkningarna äro allt igenom ohållbara. Härmed må förhålla sig *huru* som helst. Det kan ju icke kontrolleras vilketdera som må antagas vara riktigt. Den föreslagna lagen innehåller emellertid ett stadgande, som avser att trygga att städerna åtminstone icke må bliva ekonomiskt lidande. Men vad landsrättsförläggningen kan innebära i fråga om ekonomiska konsekvenser för staten, därom svävar man helt i ovisshet. Det har kraftigt gjorts gällande från städernas sida, att staten måste anses pliktig att, då den mot städernas vilja låter rådhusrätt och magistrat upphöra, för framtiden ej allenast bekosta rättsskipningen utan även utgifterna för åklagarväsende samt kronouppbörds- och exekutionsväsende. *Huru* långt Kungl. Maj:t anser att städernas anspråk i detta avseende bör tillmötesgå, därom ger propositionen icke besked, ett förhållande, som icke från någondera sidans synpunkt kan anses tillfredsställande.

Överhuvud kan med fog sägas, att lagförslaget och dess motivering lämna alldeles för många viktiga spörsmål obesvarade. Ett bifall till propositionen, baserat på en så otillfredsställande utredning, skulle i grund och botten endast innebära ett nytt principbeslut jämte ett tilldelande åt Kungl. Maj:t av

en mycket vidsträckt fullmakt att bestämma över städernas förhållanden och framtida liv. Ett dylikt sätt att lagstifta synes icke vara försvarligt, allra minst från ekonomisk synpunkt. Riksdagen kan komma att ställas inför konsekvenser, som kunna bli så oväntade.

Vid förläggning av de mindre städerna under landsrätt synes det önskvärt att såvitt möjligt vinna en likformig organisation för land och stad i administrativt avseende. Småstädernas landsrättsföreläggning medför på grund av sammanhanget mellan rådhusrätt och magistrat med nödvändighet ett upplösande av dessa städers hittillsvarande administrativa organisation. Samtidigt äro även vissa frågor om ändringar i landsbygdens åklagarväsen samt exekutions- och uppboordsväsen högst aktuella. Länsstyrelserna hava svällt ut alltmera och hota att bli svårhanterliga ämbetsverk. Det framhålles ofta, att åtgärder i syfte av decentralisation borde övervägas. Vid dessa förhållanden frågar man sig, huruvida icke möjligheten av en samorganisation i administrativt avseende av landsbygden och de mindre städerna borde tagas under omprövning, innan man definitivt fastlåser de ifrågavarande städernas organisationsformer för framtiden. Måhända kunde flera av de brännande frågorna i sådant sammanhang få sin lösning.

De båda förslagen till lagar om ändrad lydelse av vissa paragrafer i dels utsokningslagen och dels fastighetsbildningslagen åsyfta att möjliggöra, att den ämbetsman, kommunalborgmästaren, som enligt propositionen nr 207 skall tillsättas, må kunna *dels* bli antingen överexekutor eller stadsfogde och *dels* övertaga magistratens funktioner enligt fastighetsbildningslagen. Uti särskild motion hemställa vi om avslag å propositionen nr 207, och följaktligen anse vi nämnda två lagförslag icke heller böra av riksdagen godtagas.

På grund av vad vi sålunda anfört få vi hemställa,

att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 206 framställda förslag icke måtte av riksdagen bifallas; samt

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om vissa mindre städers förläggande under landsrätt och därmed sammanhängande förhållanden måtte efter vederbörande städers hörande genom Kungl. Maj:ts försorg underkastas förnyad utredning under beaktande av de synpunkter som här ovan anförts.

Stockholm den 9 april 1932.

Karl Mellén.

Carl Bengtsson.

Arvid Thelin.

Johan Johansson,

Friggeråker.